

BEDEN VE ESTETİK ÜZERİNE; MUHAFAZAKÂR KADININ DÖNÜŞÜMÜ*

Reyhan YÜKSEL**

Öz

Modern toplumda kişiliğin, benliğin ve kimliğin oluşturulmasında temel bir unsur haline gelen beden; cinsiyet, sosyal sınıf, yaş, eğitim düzeyi ve mesleki özelliklerle ilişkili simgesel bir değer oluşturmaktadır. Bedene yapılan estetik işlemlerin küresel güzellik hegemonyasının etkisiyle yaygınlaşması ve normalleşmesi bedenin simgesel temsiliyetine tesir etmektedir. Bu süreçte bedene estetik amaçlı müdahale eden kişi sayısında çok fazla artış yaşanmakta olup bu artışın içinde muhafazakâr kadınlar ciddi bir oran oluşturmaktadır. Türkiye'nin tarihsel bağlamına kültürel ve dini referanslar açısından bakıldığında sadece güzelleşmek amaçlı beden üzerinde değişiklik yaptırmanın yasaklandığı bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise muhafazakâr kadınlar için doğuştan getirilmiş küçük defektlerin ya da yaşlanmaya bağlı değişikliklerin düzeltilmesinin normalleştiği görülmektedir. Özellikle sosyoekonomik açıdan toplumsal yapılanmanın üst ve orta seviyelerinde yer alan muhafazakâr kadınlar için bu normalleşme görülmektedir. Yapılan literatür taramasından elde edilen bulgular göstermektedir ki muhafazakâr kadının toplumda varolduğu bedenini güzelleştirme davranışında dini veriler önceliğini yitirmiştir. Yüksek modernliğin içinde hiç olmadığı kadar bireyselleşen bedene estetik işlem yaptırma da dini kültürel yapının belirleyiciliği zayıflamıştır.

Anahtar Kelimeler: Estetik Müdahale, Beden Sosyolojisi, Muhafazakâr Kadın

ON BODY AND AESTHETICS; THE TRANSFORMATION OF THE CONSERVATIVE WOMAN

Abstract

Having been one of the main factors of developing a personality, self and identity in modern society, the body proves a symbolic value in relation with gender, social class, age, level of education, and professional qualities. The proliferation and normalization of aesthetic treatments applied on body under the influence of global hegemony of beauty, affects the symbolic representation of it. In this respect, the number of individuals getting aesthetic treatment on their bodies are drastically

* Bu makale 10-12 Mayıs 2018 Uluslararası Din Sosyoloji Sempozyumu ve 21-23 Ekim 2018 Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu'nda sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, reyhanyuksel82@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3785-394X>.

increasing, and the conservative women have a significant place among them. When the historical context of Turkey is taken into consideration from cultural and religious perspectives, it would be seen that altering one's body just for the purposes of beauty is strictly forbidden. Today, however, it is quite normal for conservative women to fix the defects of their bodies either coming from birth or associated with aging. This normalization is particularly seen among the members of the middle and upper class society. The findings of a comprehensive literature review on the issue reveals that the religious concerns are no longer a priority for conservative women for representing themselves with the beauty of their body in the society. Within the high modernity, having aesthetic treatments on body, which is more individualized than ever before, has weakened the determination of the religious and cultural mold.

Keywords: *Aesthetic Intervention, Body Sociology, Conservative Woman*

Giriş

Beden ile akli ayırıştırarak akli ön plana çıkarırken bedeni değersizleştiren aydınlanma felsefesinin etkisiyle klasik sosyoloji bedeni gözardı etmiştir. Klasik sosyolojide hakettiği değeri bulamayan beden, yirminci yüzyılın başlarından itibaren teorik çerçevede tartışılmaya başlanmıştır. Bedenin sosyal olarak inşa edildiği yönündeki teorik çerçevenin oluşmasında en etkili düşünür Michel Foucault olmuştur. Ona göre her zaman ve toplumda beden, baskının ve dayatmanın nesnesi olurken değişen sadece iktidarların kullandığı teknikler olmuştur.

Michel Foucault bedenin itaatini sağlayan, bedenin kendi denetimine müsaade eden, itaati neticesinde sağlayacağı yararı bedene dayatan yöntemlere 'disiplin' adını verir ve iktidarın disipline ettiği bedenlerden bahseder. Egemenlik kurma formülü haline gelen disiplinler, bağımlı ve itaatkar bedenler oluştururken bedeni bir yatkınlık ve kapasite haline dönüştürür. Bedenin disipline edilmesi ile bireysellik yanyana gelişir. Disiplin edici olan tedavi mekanları bedenlerin, hastalıkların ve tedavilerin bireyselleştirilmesini sağlar. Bireylerin itaatini garantileyen bu mekanlar disiplinin işlevlerini yerine getirerek karmaşık kalabalıkları düzenli çöklükler olarak dönüştürür (Foucault, 1992: 169-194). Foucault'nun beden üzerinden oluşturduğu bu söylem bedenin bireyselleştiği, güzelliğin tıbbileştiği ve tıbbın estetikleştirildiği günümüz modern toplumunu anlamlandırmada önem arz etmektedir.

Modern toplumun dinamikleri üzerinden oluşturulan beden; kişiliğin, benliğin ve kimliğin temel unsuru olmuştur. Kimliğin oluşturulduğu alan haline gelen beden cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, eğitim ve meslek düzeyi gibi özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bireysel kimlik arayışı modern bir problem haline gelirken nasıl giyindiğimiz, bedenin dış görünümünü nasıl şekillendirdiğimiz bireysel kimliğin dışsal şekil kazanmasıdır. Bireysel kimliğin dış göstergeleri olan bu alışkanlıklar kültürel ve toplumsal olarak belirlenir. Bedenin dış görünüşü ile ilgili kararlar kim olunması gerektiği ile ilgili olup hayat tarzı oluştururken bireyin kimliğinin inşasıyla ilgilidir (Giddens, 2010: 106-165).

Yirminci yüzyılın son dönemlerinden itibaren toplumsal beden; post-yapısalcılık ve postmodernizm, fenomenoloji, feminizm ve kültür sosyolojisi çerçevesinde yoğun olarak tartışılmıştır. Tüketim kültürü kuramcılarının ticarileşmiş bedeni, feministler bedene kamusal itaatin doğal bir şey olmadığını, Foucauldian analistler iktidar biçimlerinin beden üzerinden gerçekleştiğini, teknolojik gelişmeler etrafında yapılan okumalar bedenin belirsizleştiğini tartıştılar (Shilling, 2005: 5-34). Bedenin ne olduğu ve nasıl analiz edilmesi gerektiği üzerine fazlaca akademik tartışmalar yapılmakla birlikte bu konuda anlaşma sağlanamamıştır. Bu çalışmanın içeriği, değişen güzellik algısını oluşturan estetik işlemlerin toplumda normalleşmesinin ilişkilendirildiği kültürel ve yapısal dinamiklerden toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf/ayrışma ve medya/sosyal medya etkisi üzerine yapılan literatür taramasından oluşturuldu. Toplumsal olan bedeni makro açıdan tartışmak ve anlamın derinliğine inmek için sembolik etkileşim teorisinde bedeni okumak gerekir. Genelde muhafazakâr kadının özelde başörtülü kadının, Türkiye'nin kültürel ve tarihsel süreci düşünüldüğünde estetik tercihini makro-mikro ikiliğinin ötesinde ilişkisellik bağlamında (Uluocak, 2016:102-104) okumak daha geniş bir anlam sunacaktır. Estetik cerrahi sosyokültürel, tarihi, ırksal ve ekonomik bağlamlara yerleştirilmesi gereken bir olgudur. Estetik cerrahi yerel söylemler, ekonomik ve sosyal bağlamlarla derinden ve karmaşık bir şekilde bağlantılı olan küresel bir pratiktir (Liakounakou, 2019:25).

Her toplumda beden, tarihi ve kültürel özelliklerin etkisinde şekillenirken bu özellikler beden üzerinde normlar koyar. Türkiye'nin modernleşme süreci, dini kültürel bir miras üzerine konumlandığı için muhafazakar bir yapı da bu sürecin içinde olmuştur. Türk kadını modernleşme sürecini yaşarken, muhafazakar kadın dini kültürel değerleri ile modernliğin birlikteliğini sırasıyla uzak durma, alternatif oluşumlar ve olduğu gibi kabullenme şeklinde gerçekleştirmiştir. Bu sebeple kültürel ve toplumsal algının belirlediği güzellik ve güzel kadın imajının modernleşme sürecinde muhafazakar kadın çevresinde bulunduğu karşılığı anlamlandırmak bu çalışma için önemli görüldü. Yirmibirinci yüzyılın başlarından itibaren bilimsel ve teknolojik ilerleme güzellik ve estetik cerrahi sektörünün gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Estetik cerrahi ve biyomedikal gelişme ekseninde şekillenen güzellik anlayışı küresel güzellik hegemonyasının (Gimlin, 2002: 17) da belirleyiciliğinin etkisindedir. Geç modern dönem ve küresel kültürel pratikler Türk muhafazakar kadınının beden güzelliğini de belirlemektedir. Genel beden sosyolojisi literatürü içinde estetik müdahale, Türk modernleşmesi sürecinde Türk muhafazakarlığı ve kadın analizi üzerine literatür taramasından elde edilen bulgular çerçevesinde bu çalışma oluşturulmuştur. Beden sosyolojisinde estetik cerrahi müdahalenin ilişkilendirildiği temel üç dinamik belirlendi. Toplumsal cinsiyet, toplumsal ayrışma ve medya/ünlü kültürü, özelinde sosyal medya etkisi ayrı başlıklarda incelendi. Bu kültürel dinamikler üzerinden Türk muhafazakar kadınının beden temsiliyeti(dini kimliği), güzellik algısı

ve estetik müdahale ile ilişkisi anlamlandırıldı. İslami kültürel yapıya bakıldığında sadece güzelleşmek amaçlı beden üzerinde değişiklik yapılmasının yasaklandığı görülmektedir (Uçar, 2019; Apaydın, Aydın, Bardakoğlu, Çağrı, 2020: 60-63; Yalçın, 2017). Geleneksel dini değerlere sahip her muhafazakar kadının ve giyiminde dini temsiliyeti olan kadının bedenini şekillendirmesinde dini kimliğin önceliğini yitirdiği görülmektedir. Çünkü modern toplumun değerleri ile çatışmadan dini hassasiyetini bireyselleştirerek yaşamayı tercih etmektedir (Karakaya, 2018). Bedene estetik işlem yaptırmanın dini karşılığı son zamanlarda çok fazla sorgulanmakta olup din adına söylem oluşturma yetkisi olan kurum ve kişiler estetik işlemleri dini kaynaklar ve modern tıp bilimini sentezleyerek değerlendirmektedir (Yılmaz, 2019: 311). Bu değerlendirmeleri dikkate alan muhafazakâr kadın dini değerleri ile çatışma yaşamadan tıp biliminin önceliğinde estetik davranışlarını belirlemektedir. Başörtülü muhafazakâr kadınlar din ile kişisel ilişki kurarak bedenle olan ilişkisini değiştirmiştir (Göle, 2010:150). Dindarlıklarını bireyselleştirmek istedikleri, dini yaşantılarına dışarıdan müdahaleye izin vermek istemedikleri görülmektedir.

Kökene Fransız devrimine kadar uzanan muhafazakâr kavramı aydınlanmanın rasyonel söylemlerine bir tepki olarak doğmuştur. Bu kavramın içeriğini genişçe tepkisel anlamlar oluşturmakla birlikte bu çalışmada geleneksel tavır ve inançların doğruluğuna inanış (Edgar and Sedgwick, 2007: 81) anlamında kullanıldı. Muhafazakarlık gelenekselliği canlı tutarken, modern dünyanın değişimlerine belli ölçüde direnmenin yanında modernizme karşı ihtiyatlı ilerlemeciliği savunur. Türkiye özelinde muhafazakarlığın modernizme bir tepki olarak şekillendiğini ve dinsellik vurgusunun olduğunu söylemek gerekir. Sınıfsal farklılaşmanın muhafazakarlığın içerisinde çeşitli içerikler ile şekillendiği de görülmektedir. Günümüz Türk muhafazakarlığı belli sembollerle dini canlı tutarak modernleşmeyi savunurken ihtiyatlı bir ilerlemeciliğe işaret etmektedir (Yücebaş, 2012: 63). Muhafazakâr kavramı geleneksel kültürel değerleri koparmadan yeniliğe adapte olmayı kapsar. Muhafazakarlık değişimin kopuşla değil süreklilik içinde yaşanmasını savunur (Bilgin, 2019: 1-5). Bu çalışmadan elde edilen bulgular; Türk muhafazakâr kadınının modern hayatta hiç olmadığı kadar bireyselleşen bedeni ve oluşan güzellik algısına estetik işlemler ile verdiği karşılığın bu kavramsal tanımlamayı destekler nitelikte olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Muhafazakâr kadın değerlerinden kopmadan yeniliğe adapte olarak beden algısını oluşturmuştur.

1. TOPLUMSAL SINIF VE ESTETİK BEDEN

Toplumsal sınıf birçok karmaşıklığı olan sosyolojik bir yapı olduğundan bu çalışmada toplumsal ayrışma/farklılaşma boyutunda beden ile olan ilişkisi ele alınacaktır. Çalışmanın bu bölümü toplumsal sınıfı kültür sosyolojisi üzerinden tanımlayarak ayrışmanın beden üzerinden temsilini savunan Pierre Bourdieu teorisi temelinde oluşturuldu.

Pierre Bourdieu toplumsal sınıflar kuramı temelinden hareketle kültür sosyolojisi yapar. Bourdieu da sınıflar gerçek değil oluşturulmuştur. Toplumsal sınıfları eğitim seviyesi, meslek, ekonomik güç gibi pek çok göstergelyi göz önüne alarak oluşturur. Farklı toplumsal sınıfların yaşam koşullarını çalışan Pierre Bourdieu kültürel davranışlar ile toplumsal gruplar arasında ilişki kurarak “sınıf kültürü” ifadesini kullanmıştır (Jourdain ve Naulin, 2016: 81-82). Toplumsal mesafenin en iyi canlandığı yer bedendir. Habitus yatkınlığını ifade eden bedende mesafenin hayat bulması sınıf ayrışmasının gerçekleşmesidir. Toplumsal mesafeler öznelcilerin görmezden geldiği pratiğin yapısalcı yönleri olan bedende, dilde, zamanla ilişkilerde kayıtlıdır (Bourdieu, 1999: 19-22).

Pierre Bourdieu toplumsal gerçekliklerin beden yatkınlıklarını oluşturduğunu belirtir. Beden, sembolik anlamlar içermesi beğeninini şekillendirmesi ve bir habitus yatkınlığı olması sebebiyle Bourdieu için geniş yer tutar (Bourdieu, 2017:686). Kültürel sermayenin önemli bir kısmı olan beden, toplumlar içinde ve toplumlar arasında insanları birbirinden ayırmanın yoludur.

Ayırım’da Bourdieu, bedenin nasıl görüldüğünün, nasıl süslendiğinin ve ne yapıldığının, toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynadığını vurgulayarak üzerinde durmuştur. Başka bir deyişle beden, farklı sosyal konumu işgal eden bir kimseye ek değil, ancak kendi içinde o yerin bir göstergesidir. Bourdeus'un kadınların vücut eserlerini okurken, farklı sınıf bölgelerindeki kadınların bedenlerini farklı şekillerde nasıl düşündüklerini, kullandıklarını ve yönettiğini vurgulayarak, sınıflarını ve cinsiyet konumlarını eşzamanlı olarak ifade edip yeniden ürettiklerini vurgular (Bourdieu, 1979: 103).

Kültürel sınıf analizleri eşitsizliklerin yalnız iktisadi kaynaklı olmadığını kültürel ve sembolik biçimlerin de eşitsizlik oluşturduğunu gösterir. Kültürel sınıf analizlerinde vurgulanan sınıf bilincinin oluşup oluşmadığı değil belirli kültürel ve sosyal pratiklerin sınıflaşmış özelliğidir (Hazır, 2014. 231-235). Bu pratikler sınıflaşmış özellikleri ile toplumlar arasında ve toplumlar içinde insanları birbirinden ayırır. Güneş yanığı tenlerin temsil ettiği anlamların geçirdiği değişimler bunun en güzel örneğini sunar. Uzun zaman düşük statü temsili olarak görülen güneş yanığı ten daha sonra zenginliğin temsiliyetine dönüşmüştür. Yakın zamanlarda, yanık cilt ve cilt kanseri arasında tespit edilen ilişki nedeniyle yanık ten cazibesini kaybetmiştir (Wallace ve Wolf, 2004).

Kozmetik cerrahi de sınıf konumuna uygun yaşam tarzları ve tüketim uygulamalarıyla ilişkilidir. Aynı açıdan bakıldığında yakın zamanlarda doğuştan getirilmiş küçük defektler ya da yaşlanmaya bağlı değişikliklerin giderilmesi için medikal kozmetik ürünler kullanmak bir seçkinlik göstergesi iken, günümüzde botox uygulaması ile sabitlenmiş kas hareketlerine sahip natürel bir yüz seçkinlik ifadesi olmuştur. Artık halk sınıfları krem, jel ve kozmetik kremlerle güzelleşmeyi amaçlarken üst ekonomik sınıflar ancak

estetik plastik ve rekonstrüktif cerrahın hizmet verdiği bir klinikte yapılabilen non-invaziv estetik işlemlerini tercih etmektedir.

Yüksek ve orta gelir sınıfa mensup kadınlar güzelleşmek için sınıfsal gelirlerine uygun tercihlerde bulunurlar. Estetik amaçlı cerrahi veya cerrahi olmayan biyomedikal işlemler ciddi oranda maliyet gerektirir. Biyomedikal cihaz işlemleri belli periyotlarla yapılması istenen, amaçlanan hedefe ulaşmak için süreklilik gerektiren işlemlerdir. Bu işlemler dövize endeksli ücretlendirilir ve modern öznenin şekillendiği yerlerden biri olan klinikler (Işık, 1998: 110-111) de yapılır.

Genelde estetik cerrahinin orta sınıf yaşam tarzının bir göstergesi olduğu görülüyor. Yapılan araştırmalar da orta sınıfın beden kaygılarının çok olduğu ve tüketime bağlı yaşam stilizasyonu oluşturmanın onlar için çok önemli olduğu görülmüştür (Tranter and Hanson, 2013). Bu durum Weber'in özel yaşam tarzlarıyla temsil edilen mal tüketim ilkelerine göre statü grubu anlayışı ile ilişkilidir. Tüketim kalıpları içerisinde değerlendirilen estetik cerrahi işlemlerin statü elde etme için araçsallaştığına örnek olarak, bazı ülkelerde zenginlik anlamına geldiği gerekçesiyle en yaygın estetik işlemlerden biri olan burun ameliyatına ihtiyaç duymayanların bile burunlarına atel taktırıp ameliyat olmuş izlenimi vermek istemeleri (www.defneerkara.com, 2017) gösterilebilir. Debra Gimlin, ekonomik gelir açısından orta beyaz sınıfın tercih ettiği bir güzellik merkezinde yapmış olduğu alan araştırmasında; yapılan işlemlerin tercihinde kişisel beğeniden çok sosyal sınıf ilişkisinin belirleyici olduğu sonucuna ulaşmıştır (Gimlin, 2002). Beden sosyal sınıflandırma sistemi olarak üretildiği toplumsal koşullara nesnel olarak göndermede bulunur. Kişiler sosyal konumlarına uygun olarak bedenlerini şekillendirirler.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE ESTETİK BEDEN

Kadın ve erkek olmanın biyolojik bir özellik ve anlam taşımasının yanında toplumun cinsiyetler üzerine biçtiği tanımlar ve roller vardır. Toplum üzerinde oluşturulan bu anlam ve roller “toplumsal cinsiyet” olarak ifadelendirilir (Erdoğan ve Akın, 2021). Toplumun kadın ve erkeğe biçtiği roller ve beklentiler kültürlere göre değişir (Sezgin, 2015: 10). Kozmetik cerrahi tüketimi ile ilişkili olan sosyal statü, ideoloji, yaş, doğulan coğrafya gibi sosyal kavramların çoğunun etkisi cinsiyete göre değişmektedir (Tranter and Hanson, 2013:9). Farklı cinsiyetler, sınıflar, etnik kökenler veya sosyal gruplar arasında bedenın görülme sıklığı, süresi veya ciddiyetindeki değişiklikler de bedene müdahalede etkilidir (Gimlin, 2006: 712-713).

Toplumsal cinsiyet tartışmalarının başında yer alan kadın bedeni üzerine estetik işlemler feminist literatürde genişçe yer almaktadır. Estetik işlemler için yapılan tartışmalar; ataerkil baskı, cinsiyet eşitsizliği ve kadın tüketicilerin mağdur olması şeklinde sınıflandırılabilir. Bu tür perspektifler, kozmetik uygulamaların tüketimiyle bağlantılı olarak özellikle sınıf ve cinsellik açısından kimlik siyasetinin feminist analizini yapmışlardır (Morton, 2014: 62-63).

Kozmetik teknolojilere ve bedeninin modifikasyonuna feminist ve post-feminist yaklaşımlar farklıdır. Feminist literatürün çoğunda estetik işlemlerin kadınlar için anlamları cinsiyet eşitsizliği yönünde ele alınmıştır. Kozmetik cerrahi hastası kadınları ataerkil baskının mağdurları olarak görenlerin yanında estetik cerrahinin potansiyel faydalarına dikkat çekerek bu kadın tüketicilere nitelikli savunma hakkı tanıyan görüşler iki temel bakış açısını oluşturmaktadır. Kozmetik cerrahi endüstrisinin tarihsel gelişimine vurgu yaparak cerrahiyi kadının bağımsızlık eylemi olarak değerlendiren görüşler de son yıllarda gündeme gelmiştir (Gimlin, 2012: 5-6).

Feminist literatüre göre kadın bedeni öznel ve özel değildir, ezilen grubun kriterlerine ve kurallarına göre inşa edilmiş ve değiştirilmiştir. Radikal feminist yazarlar ataerkil baskının aracı olan kozmetik cerrahi hastası kadınları mağdur olarak değerlendirmişlerdir. Güzellik, cinsiyet dengesizliği ilişkisinde kilit bir unsurdur, çünkü kadınlar, kadınsı güzellik standartları hakkında beklentiler de dahil olmak üzere, erkek egemenliğini sağlayan ideolojik cinsiyete dayalı ağa hapsolmektedir. Radikal feminist yaklaşım, güzelliğin toplum tarafından tanımlanan kadınsı görevlerin bileşenlerinden biri olduğunu dile getirir. Bu kültürel tuzak kadınlar da estetik cerrahi çözümüyle - en azından geçici olarak - hafifletilirken ancak kültürel olarak tetiklenen kalıcı bir vücut kaygısına yol açacaktır (Rosa and Holman, 2011: 77). Bu yaklaşıma göre oluşturulan kaygı kadınlar için kültürel açıdan desteklenecektir.

Erving Goffman'a göre kadın bedeni erkek bedenine göre toplumsal cinsiyetin ayrımcı damgasını daha çok taşıdığı için güzellik idealleri kadın bedenine daha çok dayatılır. Bourdieu erkeklerin evlilik stratejilerinde simgesel iktidarlarını korumak için kadınlara ilişkilerin nesnesi olarak davrandıklarını söylerken kadınlar fiziksel güzellik ve cazibelerini arttırmak ve canlı tutmak için kozmetik unsurların kuşatmasıyla simgesel değerlerini korumak zorunda bırakıldıklarını düşünmektedir (Demez, 2009: 24). Bu simgesel değeri koruma zorunluluğu küresel güzellik hegemonyasının etkisinde kadının estetik davranışını yönlendirmektedir. Bu sebepten daha önce estetik işlem yaptırmamış ve yaptırmaya da olumlu bakmamış bir kadın artık aksi yönde düşünebilmektedir (Fidan, 2015b: 106-107).

Yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde değiştirilmiş vücuda karşı daha sempatik bir duruş sergileyen farklı feminist yazarlar ortaya çıkmıştır. Estetik yaptırmanın kadınların kendi tercihleri olarak değerlendirilebileceği ifade edilir. Kozmetik cerrahi eylemi kadının kendini güçlendirmektedir çünkü güzellik inkar edilemez bir tatmin kaynağıdır. Kadınların bu yolla kadınsı güzelliğin egemen ataerkil ideallerini yıkmaya çalıştığını düşünmektedirler (Liakounakou, 2019: 31-32).

Feminist eleştirel perspektife bir alternatif, estetik cerrahinin kadınlar için erkek egemen bir dünyanın mağduriyetleriyle başa çıkabilmeleri için bazı rasyonel kullanımları olduğunu kabul eden liberal feminist bakış açısıdır. Bir yandan, kendilerini gerçekleştirmeleri için çok az fırsatın olduğu durumlarda yaşamları üzerinde kadınlara bir derece kontrol sunmaktadır. Bu

yaklaşımın kadınlarda kültürel olarak tetiklenen güzel olma kaygısı ile başa çıkma da bir yol olabileceği kabul edilir.

Diğer bir grup feminist bakış açısı ise estetik cerrahiye olan pozitifliğin daha da artmasını sağlarken estetik tercihleri kişinin gerçek kimliğini ifade etmesinin bir yolu olarak tanımlamaktadır. Dış referanslar - erkekler - denklemden silinir; artık kadınların bu tür prosedürlere girme kararları üzerinde baskı yaratacak güç ilişkileri yoktur. Olumsuz bir sonuç elde edilse bile onları estetik cerrahiye yönlendiren etken, birinin görünüşüyle bazı dış güzellik normları arasında gelişmemiştir. Aksine kişinin kendi kendini tanımlaması ile bedeninin gerçek kişiliğini iletmek için araç olarak kullandığı estetik işlemin sonucudur.

Bu görüş, estetik cerrahinin tüm vücut modifikasyon prosedürlerinin (dövmeler, piercingler, vb.) kişiyi tamamen bireysel anlamda değiştiren ve kişinin tercihine bırakılan işlemler olduğuna işaret eder. Böylece, kozmetik cerrahi basitçe başka bir değişim şekli haline gelir. Vücudun kendisi üzerindeki etkilerini, vekaleten kendi kendini yaralama olarak tanımlayan radikal feminist bakış açısını açık bir muhalefetle gölgede bırakır.

Dolayısıyla, postmodern beden artık organik bütünlüğüne dokunulmazlık verilen bir biyoloji değildir; aksine, kişiliği veya inançları yansıtan, iç gerçeklikleri sentezleyen mesajları ifade etmesi gereken bir “metin” dir. Çoğu zaman, bu mesajların onayladıkları veya bazı varsayımları kabul ettikleri gibi tasvir ettikleri, kendileri için sosyal bir yanı vardır. Bu durum estetiğin sadece güzelliği sergileme amacının arka planda kaldığını gösteriyor (Rosa and Holman, 2011: 78-80). Feminist bakış açılarının son yıllarda estetik cerrahi işlemlere yaklaşımlarında ciddi farklılıklar görülüyor. Organik bütünlük çerçevesinde biyolojik kadın bedeni değiştirilemez anlayışı ekseninde bakıldığında estetik işlemler toplumsal cinsiyet baskısıyla ilişkili dış etkenlere indirgenirdi. Oysa son yıllarda kadının bedenine yaptığı estetik işlemler kadının bireysel tercihi ve gücü olarak okunmaktadır.

2.1. Medya/Sosyal Medya ve Estetik Beden

Kozmetik cerrahiye yönlendiren kültürel ve yapısal kuvvetlerin başında medya ve ünlü kültü gelmektedir. Günümüz güzellik anlayışını belirleyen daima güzel, genç, alımlı bedeni hedefleyen televizyon, internet, gazete ve dergiler ile kitle iletişim araçlarıdır (Timurturkan, 2009: 105-106). Böylece bedene dair kaygılar tüm dünyaya ve özellikle gelişmekte olan ülkelere yayılır. Bu küresel etki yerel olan ile diyalektik etkileşimi temelinde bireylerin beden seçimlerini yeniden şekillendirir (Giddens, 2010: 16).

Küreselleşmenin gücünü arttıran dijitalleşmenin hızla büyümesi medya araçlarının çeşitliliğini artırırken kullanımını da yaygınlaştırmıştır. Televizyon, dergi gazete ve radyo gibi medya araçlarının yanında yaygın dijitalleşmenin yolunu açtığı sosyal medya hesaplarının kullanımı bireylerin gündelik hayatının bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya hesapları kişilere kendi hikayelerini oluşturma fırsatı sunar. Kişiler yaşam alanlarını, mekanları, ne yediklerini, ne içtiklerini, ne giydiklerini paylaşırken görünür

olurlar. Sosyal medya paylaşımları ile kişi, görünür ve bakılır olurken mahremiyet, ayıp ve günah olan şeyler dönüşmektedir (Güz ve Şahin, 2019). Sosyal medya bedeninin görünürlüğü üzerinden bireysel kimlik ve benlik oluşumunu etkilerken gelenek ve muhafazakarlıktan hızla uzaklaşan davranış biçimleri yaratmaktadır. Dijital paylaşımlar çerçevesinde oluşan bu kültürlenme kişilerin duygu, düşünce, beğeni ve tercihlerini yönlendirirken bireylerin değerlerini de etkiler (Aslan, 2014: 600-606). Medya araçları, özellikle sosyal medya da ünlü insanların ve ikonların görüntülerinin çok sık paylaşılması ve bedenlerinin idealize edilmesi bunlara maruz kalan bireylerde beden memnuniyetsizliğine de sebebiyet vermektedir (Tosun ve Çoban, 2020). Bireylerde oluşan bu memnuniyetsizlik duygusu onları ideal bedene ulaşma arayışlarına sevkeder. Sosyal medyanın açtığı görme ve görünür olma alanı bu arayışı motive etmektedir. Yüksek modernlik güzelin tanımını ve güzel olmanın yollarını bilimin ve teknolojinin eşliğinde belirlemiştir. Güzel olmak doğuştan sahip olunan bir şans olmaktan çıkmış idealize edilen bedene ulaşma gayretinde estetik cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerle elde edilebilecek bir değer haline gelmiştir. Güzel olmanın şartı estetik işlemlerden geçerken ideal bedene ulaşmak için süregelen bir çaba vardır. Güzel olmak isteyen modern bireye gerekliliği dayatan sembolik tahakküm araçları olan medya kanallarıdır (Ricciardelli ve Clow, 2009: 106-107).

Medya araçları arasında son yıllarda sosyal medya hesaplarının kullanımı yaygınlaşırken ciddi boyutta etkileme gücünün de olduğu görülüyor. Her toplumsal kategoride yaygın kullanımı olan sosyal medya üzerinden yapılan günlük paylaşımlar ile beden güzel olmaya, güzel olan beden ise paylaşılmaya zorlanmaktadır. Akranlar ve takipçiler arasında beğenilme arzusu üzerinden oluşturulan rekabet çok sık paylaşımlar yapmaya teşvik etmektedir. Bu rekabet ortamı güzellik merkezlerinin ve estetik doktorlarının paylaşımları ile beslenmektedir. Hastaların işlem öncesi ve sonrası görüntüleri, ünlü ve medyatik güzellik ikonlarının yaptırdıkları işlemlerle ilgili doktor paylaşımları ulaşılması amaçlanan beden imgesini oluşturmaktadır.

Sosyal medya tüketiminin ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin üstünde olması (Aslan, 2014: 598) estetik tercihin her sınıf ve kimlikteki insan için normalleşip yayılmasını sağlamıştır. Çünkü kitle iletişim araçlarının hem yönlendirme hem de ikna etme gücü vardır. Başta televizyon programları olmak üzere internet ortamında kolayca bilgilere ulaşılabilir olunması bireylerin estetik bedene ulaşabilmelerinde belirleyici olabilmektedir (Cengiz, 2006).

Son zamanlarda kullanımı yaygınlaşan sosyal medya kanalları görüntü estetiğini kullanarak takipçilerin duygularını görüntü boyutuna yoğunlaştırmaktadır. Bu özellikten hareketle başarılı cerrahlar sosyal medyanın estetik gücünü kullanarak hastalarıyla duygusal ilişkiler kurmaktadır. Bireyin estetik açıdan kendiyi özdeşleştireceği rol modeller sunmaktadır. Paylaşımlarla ön planda olan sosyal medya hesapları ticari

ve ekonomik kaygılar temelinde üretilen sistemler olarak (Aslan, 2014: 600-606) da cerrahlar tarafından çok aktif kullanılır. Alanında ne kadar başarılı olsa da estetik cerrahlar hasta kitlelerine ulaşmak ve alanında ün yapmak için sosyal medyayı kullanma gerekliliği duymaktadır. Yapılan operasyonun etkisini göstermek için hastaların operasyon öncesi ve sonrası görüntü ve videolarını paylaşırlar. Bu videolarda operasyonun bireyde meydana getirdiği değişikliği çarpıcı olarak anlatmak için gerçek bütün çıplaklığı ile sergilenir. Estetik sektöründe çok yaygın olan bu paylaşımlar sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ile çok fazla görüntülenmektedir. Hal böyle olunca daha önce sosyo ekonomik açıdan sadece belli toplumsal grupların yaptırıyor olduğu estetik işlemleri sosyal medya aracılığıyla herkesin görüntülüyor olması bu işlemlere herkesin ulaşabileceği bu işlemleri herkesin yaptırabileceği algısı oluşturmuştur. Daha önce dini ve ekonomik kaygılar ve toplumsal tabular nedeniyle uzak durulan bu işlemlerin herkes tarafından yapılabileceği inancı oluşmuş ve bu işlemleri yaptırmak normalleşmiştir (Türk ve Bayrakçı, 2020: 154). Bu normalleşmede aslan payı sosyal medya kullanımına ait olmakla birlikte görsel ve işitsel medya araçlarının da yönlendirici etkisi sürdürmektedir. Bu etkiyi, muhafazakâr kadın dergisi Aysha son teknolojik medikal cihazlarla yapılan estetik işlemlere geniş yer vererek gerçekleştirmektedir. Dergi hemen her sayısında ülkenin önde gelen plastik ve estetik cerrahlarından birine geniş bir köşe ayırmakta işlem ve bilgi paylaşımlarına yer vermektedir. Tüm medya araçları güzel beden algısını oluşturmada etkin bir rol oynamaktadır. Muhafazakâr Türk kadını da modern toplumun bireyi olarak bu sürecin içinde yer alırken, bu süreci dini ve geleneksel değerleri ile çatışma yaşamadan, olduğu gibi kabullenerek gerçekleştirmektedir.

3. TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKAR KADIN VE BEDEN ALGISI

Tanzimat döneminden itibaren gerçekleştirilmek istenen modernleşme projesi özünde batılılaşmayı barındırmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren modernleşme süreci özellikle kadın üzerinden simgesel temsiliyet ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Modernleşme ideolojisi farklı aile yapıları, sınıfsal ve etnik köken özellikleri doğrultusunda kadın bedenlerini kontrol etmiş ve kadın bedenlerine müdahale etmiştir (Göksel, 2012: 354-355). Bu durum modernleşmeye tepki olarak muhafazakarlığın oluşumunu beraberinde getirmiştir. Modernleşmenin getirdiği değişime belirli ölçülerde direnmeyi içeren, geleneksel yaşam tarzlarının muhafaza edilmesini savunan muhafazakarlık kavramı siyasal bir nitelik taşımaktadır. Türkiye özeline bakıldığında modernleşmeye bir tepki olarak gelişen, dinsellik vurgusu olan bir yapıya karşılık gelmektedir (Yücebaş, 2021). Muhafazakâr kavramı geleneksel kültürel değerleri koparmadan yeniliğe adapte olmayı kapsar. Muhafazakarlık değişimin kopuşla değil süreklilik içinde yaşanmasını savunur. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kemalist ideoloji muhafazakarlığı modernleşme ve bireyselleşmenin karşıtı olarak

anlamlandırmıştır (Bilgin, 2019: 1-5). Bu anlamlandırma toplumun kültürel kodlarına yerleşerek kamusal alanının görünürlüğünde etkisini göstermiştir. Bu etki muhafazakâr yapının ayrıştırılması ve kamusal alanda muhafazakâr temsiliyetin dışlanmasına sebebiyet vermiştir.

1980’li yıllara kadar modernleşmeye bir tepki olarak gelişen muhafazakarlık 1980’li yıllardan itibaren modern hayatın pratiklerinin alternatifleştirilerek yaşanması sürecine girmiştir. Türkiye de Cumhuriyet tarihinden itibaren modernleşme ideolojisi kadın bedeninde sembolleştirildiğinden örtülü dindar kadın, kamusal alandan 1980’li yıllara kadar modernizme bir tepki olarak uzak durmuştur. 1980 sonrasında modern yaşam tarzlarına alternatif oluşumların yaşandığı bir süreç başlamıştır. 1990 sonrasında ise muhafazakâr dindar kadının kamusal alanın her yerinde görünürlüğü artmıştır. Uzun yıllar kamusal alanda dini tercihi ile siyasi damgalanmaya maruz kalan başörtülü kadın Türkiye’nin içinde bulunduğu yapı itibariyle son yıllarda ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim alanlarında özgürce varlık göstermektedir (Çapcıoğlu, 2016: 289). Geçmiş yıllarda başörtüsü sebebiyle damgalanarak yalnızlaştırılan kadın kamusal alanda özgürce varolamamıştı. Dinin belirlediği beden görüntüsüyle damgalanan başörtülü kadın bu damga yerine, modern toplumun belirlediği beden ile görünür olmak istemektedir. Çünkü muhafazakâr kadın yüksek modernliğin içinde bireysel kimliğini oluşturmaktadır (Giddens, 2010: 103). Artık modern hayatın yaşam pratikleri ile kucaklaşan aynı zaman da dinin sembolünü taşımaya devam eden muhafazakâr kadın tablosu görülmektedir. Modern hayatın kadın bedeninin görünümü üzerinden oluşturduğu estetize tüketim şekilleri muhafazakâr kadın için uzak durulması gereken bir olgu değildir. Muhafazakâr kadınların kamusal alanda kimlik açısından bireyselleşmesi, kültürel müslümanlığın oluşumunu göstermektedir. Muhafazakâr kadınlar modern yaşamın içinde kendi din algıları üzerinden yaşam alanlarını şekillendirmektedir (Karakaya, 2019: 348-353). “Bu yönüyle muhafazakâr/dindar kadınlar, eğitilmiş olmalarının yanında tüketim, moda ve sanatla ilgilenmektedirler. 2000’li yıllardan sonra batılılaşma ve modern yaşam tarzı, Türk toplumunda yeni muhafazakâr elit bir kadın sınıfı oluştururken, bu sınıfın ihtiyaçlarına cevap verecek bir tüketim piyasasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla yeni muhafazakâr/dindar kadınlar, modern yaşam biçimleriyle İslam arasındaki çatışma durumunu, çatışmasız bir alana çekmeyi başarmışlardır” (Karakaya, 2019: 354). Geleneksel dini yaşantı ile bir kopuşu anlatan modern tesettür dine yönelişte özneyi inşa etmenin ve gelenekten uzakta kişisel tercihin göstergesidir. Din ile kişisel ilişki kuran bireyin bedenle ilişkisi değişmiştir (Göle, 2010: 150). Muhafazakâr kadın bir taraftan İslam’ın emirlerini yerine getirirken diğer taraftan bedenini süsleme ihtiyacını göz önüne alır.

Beden tarihsel süreç ve kültürel bağlamda toplumlar tarafından tanımlandığı için beden sadece bireye ait değildir. Tarihsel ve kamusal bir alan olan beden, anlaşamadığında yargılanır. Haksızca yargılanırken bir anlamda şiddete uğrayan beden kendini yeniden anlamlandırma imkanı

bulduğunda uğradığı haksızlığa yine bedeni üzerinden karşılık verir (Alptekin, 2015: 243). Birey vücudunu müdahale ve sınırlandırma altında deneyimlese bu etkiyi yok etmeye çalışır ve bu gayret bedeni kimliğin merkezi haline getirir. Görünen beden öteki olarak deneyimlendiği için bedenün görüntüsüne dair çabalar beden kendililik bağlantısını yenileme çabası olarak görülebilir (Gimlin, 2006: 712-713). Müslüman kadın bir tarafta İslami kuralların bedeni sınırlandırılması ile karşı karşıya kalırken diğer tarafta bireysel kimliği oluşturan bedenün modern temsiliyetini sağlamak çabasıdır. Geçmişten miras aldığı başörtüsünün oluşturduğu kimlik ve modernlik çatışmasından kurtulmak istemektedir. Çünkü Türkiye'nin geçmiş siyasi ve toplumsal yapısından kaynaklı kültürel önyargılar taşıyan tesettür "İslami bedensel damga" olarak kadınün kamusal alandaki itibarını düşüregelmıştır (Göle, 2010: 160- 161). Din ve ırk gibi etnolojik damgalar sosyal ilişkilerde merak uyandıran özellikler olarak bireyin diğer özelliklerinin ikinci planda kalmasına neden olabilir (Goffman, 2014: 33). Dinün kamusal alanda varolması anlamına gelen başörtüsü ile beraber kimlik ve modernlik arasında ki çatışma canlanmıştır. İslam'ın görünürlüğü ile kamusal alanda oluşan sorun bedendeki kimlik belirten işaretten kaynaklanmaktadır. Müslüman kadın bir tarafta kadınün itibarını ve özgürlüğünü simgeleyen estetik, diğer tarafta İslami kurallar ile fiziksel görünüşün sınırlandırılması ile karşı karşıyadır. Kadın özne tesettürlü olsun veya olmasın kendini bulmaya çalışan modern bir öznedir (Göle, 2010:137-166). Modern özne olarak muhafazakâr kadın dini hassasiyetlerini bireysel boyutta yaşayarak beden temsiliyetini toplumsal çatışmadan uzakta güzellik algısına paralel olarak oluşturmak istemektedir.

4. TÜRKİYE'DE MUHAFAZAKAR KADIN VE ESTETİK BEDEN

Geleneksel dini kültürde kadın gizlilikle tanımlanır. Türk muhafazakarlığında yerleşik olan bu anlayış kadınün görünümü ve beden temsiliyetinde etkin rol oynar. Günümüz modern gündelik yaşamında estetize etme süreçleri görünür olma isteğini aktive etmiş ve yaygınlaştırmıştır. Modernlik ölçütü olarak süs veya küçük estetik dokunuşlar; kentli, şehirli, eğitimli veya varlıklı olma göstergelerine dönüşerek, içinden geldiği varsayılan geleneksellikten ayrılmış olmayı, geçmişteki benzerleri gibi yaşamamayı temsil eder. Modern gündelik yaşamda muhafazakâr kadın hem özne hem nesne durumunda olup muhafazakâr kadınün kamusal görünürlüğü ve aktivitesi özneleşmesi ile ilgidir. Eğitimli muhafazakâr kadın ile geleneksel muhafazar kadın arasındaki farklılık giyim ve davranış kalıpları üzerinden vurgulanmaktadır. Örtünme, muhafazakâr kadınün bedeninin simgeleşmesini de ifade eder. Bir taraftan da modern tüketim kültürü içerisinde bedenlerin yeniden şekillenmesi söz konusudur. Bu etki şüphesiz muhafazakâr kadını da içerisine almaktadır. Muhafazakâr kadın modern beden politikaları ekseninde bedenün gösteri nesnesi haline dönüştürülerek sağlıklı ve estetik

olma durumunun uygulayıcıları arasında yer alacaktır. Bedenin keşfi ve özgürleşmesi belirli nesnelere bağlıdır. Modern yaşamın içinde gelenekselliği koruma tepkisi olan muhafazakarlık kavramının ekonomik ve siyasi içeriği kültürel boyuta evrilmiştir (Yücebaş, 2012: 67-79).

Modernleşme projesinde oluşturulan ikili zıtlık kavramlarının en büyük karşılığı yine kadın bedeni üzerinde geleneksel ve modern olarak karşılık bulmuştur. Örtülü muhafazakâr kadın bu karşıtlık ekseninde stigmatize¹ edilerek toplumun tüm kesimlerinde kabul görmeme durumunu yaşamıştır. Damgalanma ile bozulan kimliğini düzeltmek için muhafazakâr kadının yapacağı ilk adım alternatif oluşumlara yönelmektir. Damgalanmış olanların haklarındaki izlenim üzerine yaptıkları ikincil uyarlamaların sonraki aşaması, alternatif oluşumlardan vazgeçip verili olanı meşrulaştıracak arayışa girmektir. Alternatifin yerine verili olanı meşrulaştırma çabaları onların bedensel görünümü üzerinden gerçekleşmiştir (Özben, 2008). Bu durum kadınların bedenlerini güzelleştirmek için yaptıkları estetik davranışlarının bireyselleştiğini göstermektedir. Çünkü geleneksel dini kültürde sadece güzelleşmek amacıyla bedene yapılan her müdehalenin yasaklandığı dini referanslarla sabittir. Son zamanlar da dini söylem açısından yetkili kişi ve kurumlara dinin estetik işlemlere bakışı üzerine çok fazla soru yöneltilmektedir. Yetkili kurum ve kişiler bu sorulara cevap verirken dini referansların estetik işlemleri kesin olarak yasaklayan verilerini gelişen bilimin ışığında tekrar değerlendirmektedirler. Bu durum gösteriyor ki İslami kaynakların estetik işlemleri kesin olarak yasakladığı bilgiler bilimin ışığında tekrar sorgulanmaktadır. Küresel güzellik hegemonyasının hakimiyetinde multimedya sistemleri tarafından estetik cerrahi ve cerrahi olmayan işlemleri yaygınlaştırmakta ve normalleşmektedir. Bu normalleşmenin muhafazakâr kadın için de gerçekleştiği görülüyor.

Estetik cerrahi müdahale iki durum için araçsallaştırılır; tarihsel ve toplumsal olarak oluşturulan güzellik ideallerinin etkisinde, benlik ve bedeni uzlaştırma aracı olarak tektipleşmeyi meydana getirir. Diğeri ise postmodern bir özellik olarak baskı ve yasaklardan sıyrılan benliğin dışavurumudur ve bireyselleşmeyi sağlar (Gürler, 2018: 159-160). Muhafazakâr kadının bedenini güzelleştirme gayretinde estetik cerrahi işlemleri kullanması bireyselleşmesi ile alakalıdır.

Tesettürlü kadınlar modernitenin inşa ettiği estetik ve güzellik kategorilerini içselleştirmiştir ancak güzel olma ve güzel görünmenin dayanaklarını dinsel motiflerle de karakterize edebilmektedir. Bunun için en çok “Allah güzeldir güzel olanı sever” söylemi kullanılmaktadır (Fidan, 2015a). Bu durum dini yapı ve bireyin yaşantısı yani pratiği açısından pratik-yapı bağlamında kuramsal olarak şu şekilde açıklanabilir. “Pratiğin sonucu, yeni bir pratiğin nesnesi olan dönüştürülmüş bir durum olduğu için, pratiğin

¹ Bireyin sosyal açıdan tamamen kabul görme vasfından men edilme durumudur. Erving Goffman'a göre üç stigma tipinden biri dini özellikten kaynaklı oluşur. Sosyal ilişkilerde bu özellik diğer özelliklerin ikinci planda kalmasına sebep olur.

zaman içinde pratiği kısıtlama biçimini belirleyen şey yapı'dır. İnsan eylemi, özgürce icat etmeyi içerdiğinden ve insan bilgisi dönüşümsel olduğundan, pratik kendisini kısıtlayan şeye karşı döndürülebilir; böylece yapı pratiğin nesnesi haline gelebilir. Ama pratikte yapıdan kaçamaz, kendi koşullarından bağımsız bulunamaz. Her zaman tarihin tortusu olan kısıtlamaları hesaba katmaya mecburdur." (Connell, 1998: 136). Dış kuvvetler karşısında bireyler pasif değildirler, davranışlarını önceden belirlenmiş kurallarla değil etkin olarak kendileri inşa ederler. Bireylerin fikirlerini oluşturma ve karar verme süreçlerine vurgu yaparken toplumsal kuralların etkisini de yok saymaz (Wallace ve Wolf, 2004: 226). Bu temelde değerlendirdiğimizde dini geleneksel yapı karşısında pasif olmayan ama modern yapının nesnesi olmaya mecbur kalan muhafazakâr kadın gerçeği vardır. Tam bu noktada Max Weber'e göre "eylem, eyleyen birey tarafından başkalarının davranışlarını hesaba katarak yönlendirildiği ve öznel anlam taşıdığı için toplumsaldır", söylemi haklılık kazanır. Bu durum toplum kavramını etkileşim sistemi olarak ele alan George Simmel'in birey ve toplumu aynı içeriği barındıran kategoriler olarak görmesi ile paraleldir (Simmel, 2009: 41-42). Bu sebeple insanlar birbirleri için giyinir ve süslenirler (Wallace ve Wolf, 2004: 227-228). Modern toplumun evrildiği yerde bedenün güzelliğini belirleyen yapıları muhafazakâr kadınların bazıları olduğu gibi kabullenirken bazıları bu yapıları dini söylemler ile meşrulaştırmaktadır. Sonuç olarak muhafazakâr kadının bedenini güzelleştirme için tercih ettiği estetik işlemleri dini geleneksel yapı ile çatışmadan bilimsel meşruiyet çerçevesinde uyguladığı görülüyor.

Sonuç

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren modernleşme projesinin merkezinde kadın bedeni yer almıştır. Bu modernleşme hareketinin batılılaşma etkisinde oluşu muhafazakâr bir yapıyı da beraberinde getirmiştir. Bu yapının içinde yer alan kadın ve özellikle başörtülü kadın 1980'li yıllara kadar kamusal alanda sınırlı yer almıştır. Kemalist ideoloji muhafazakarlığı modernleşme ve bireyselleşmenin önünde bir engel olarak gördüğünden başörtüsü modernliğin karşıtı olarak yorumlanan dinin simgesel temsiliyetini oluşturuyordu. Kadın bedeninde oluşan bu dini temsiliyet bu sebeple toplumsal damgalanmayı beraberinde getirdi. Çünkü din Kemalizme göre modernleşmenin ve bireyselleşmenin önündeki bir engeldi. Muhafazakâr kadın oluşturulan modern-geleneksel zıtlığının damgasını bedeninde taşımaktaydı. 1980'li yıllardan itibaren muhafazakâr yapının alternatif arayışlar üzerinden toplumda varolma dönemi başladı. 1990 sonrası özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde muhafazakâr kadının modern toplum ile bütünleştiği görülmektedir. Aynı kadın dini hassasiyetleri ile modern toplum yapısını çatışmaya düşmeden olduğu gibi yaşama yolunu seçmiştir.

Yüksek modernlik içerisinde kişilik, benlik ve kimlik beden üzerinden gerçekleştirilmektedir. Beden hiç olmadığı kadar bireyselleştirilmiştir.

Bireyselleşen beden kısıtlama ve belirlemelerden uzaklaşmıştır. Bedenin bu derece ön planda olması temsiliyet alanlarını fazlalaştırmıştır. Bedenin temsiliyeti küresel güzellik hegemonyasının etkisinden nasibini almıştır. Bilimsel ve teknolojik ilerleme ile kol kola giren küresel iletişim ağları, medya ve ünlü etkisi estetik cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerin yaygınlaşması ve normalleşmesini sağlamıştır. Gündelik hayatın bir parçası haline gelen ve beden güzelliğinin şartı haline gelen estetik işlemler muhafazakâr kadının da hayatına yerleşmiştir.

Dinsel yönelimler estetik müdahaleler için bir engel teşkil etmemektedir. Birey kendi bedenini değerlendirirken dini referanslı düşüncelere sahip olabilmekte fakat toplumsal cinsiyet konumuna bağlı olarak eş ve yakın çevrenin bakış açısı zaman ve yaşa bağlı olarak beden algısına tesir etmektedir. Toplumsal beden algısı bireyin estetik tutumunu tıbbileştirme ekseninde belirlemektedir. Estetik tercihler bazı bireylerde uygun dini söylem ile desteklenirken bazı bireylerde sadece modern tıbbi söylem yeterli görülmektedir. Resmi tıp ideolojisinin ruh sağlığının estetik ameliyatları gerektirdiği görüşü ameliyatları meşrulaştırarak yaygınlaştırmıştır. Muhafazakâr kadın estetik isteğini tıbbileştirerek dini değerleri ile modern toplumun isteği arasındaki çatışmayı çözümlenmiştir.

Muhafazakâr kadınlar –özelde başörtülü gelende başörtüsüz- bedenleri ile ilgili estetik yargılarını ve beğenilerini dile getirirken dini referanslarla desteklemektedirler. Bazıları ise tamamen modern bilimin desteği ile yetinmektedir. Muhafazakâr kadını güzel olmaya ve görünmeye teşvik eden hegemonik güzellik ideolojisidir. Artık dini kimliğin belirlediği değil yüksek modernliğin içinde hiç olmadığı kadar bireyselleşmiş bedenler vardır. Bugünün muhafazakâr kadını bedeni üzerinde hiç olmadığı kadar denetim sağlayabilecek ve değişiklik yapabilecek bilim ve teknoloji ile karşı karşıyadır. Bundan dolayı bedeninin ne olduğu nasıl denetlenmesi gerektiği konusunda da bilgilerini sorgulamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Reyhan Yüksel %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Reyhan Yüksel %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflicts of interest.

Kaynakça

- Alptekin, D. (2015). Patolojikliğin Cinsiyeti: Tıbbileştirme ve Kadın Bedeni Sosyolojisi. Fatma Zehra Fidan ve Duygu Alptekin (Ed.). Kadın Bedeni ve İstismarı içinde, 242-265. İstanbul, Opsiyon.
- Apaydın, Y., Aydın, M. A., Bardakoğlu, A., Çağrııcı, M. (2020). *İlmihal 2 İslam ve Toplum*. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Aslan, H. (2014). Bireyin Popüler Multimedya Bağlantılarında, Estetik Tüketim ve Estetik Kültürlenme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7), 594-607.
- Bilgin, O. (2019). Kemalizm ve İslamcılık Sarkacında Türk Muhafazakarlığının Kuramsal ve Toplumsal Dönüşümü: Başörtülü Kadınlar ve Gösterişçi Tüketim Tartışmaları. *Akademik Hassasiyetler*, 6(12), 1-23.
- Bourdieu, P. (1999). *Toplumsal Uzam ve Sembolik İktidar*. (Çev. E. Işık). Cogito, (18), 16-31.
- Bourdieu, P. (2017). *Ayırım*. (Çev. D. F. Şannan, A. G. Berkkurt). Ankara. Heretik
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. [Gender And Power Society The Person And Sexual Politics]*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul, Ayrıntı.
- Çapcıoğlu, İ. (2016). Tanzimattan Günümüze Muhafazakar Kadın Algısındaki Değişimler. *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, 271-291.
- Demez, G. (2009). Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus. *Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı*, (24) 17-25.
- Edgar, A. & Sedgwick, P. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*. (Çev. M. Karaşahan). İstanbul, Açılım Kitap.
- Erdoğan, G. & Akın, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadın Bedenine Yapılan Tıbbi Müdahaleler. *Sağlık ve Toplum*, 31(2), 14-20.
- Fidan, F. Z. (2015a). Testtürlü Kadınlarda Öz Bakım ve Estetik Yönelimler. *Bilig*, (75), 103-126.

- Fidan, F. Z. (2015b). *Tesettürlü Kadının Eril Zihniyet Aynasındaki Görüntüsü: Yeniden Oluşan Zihinsel Estetik Kalıplar. Kadın Bedeni ve İstismarı*. (Ed. F. Z. Fidan, D. Alptekin). 93-118. İstanbul, Opsiyon.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul, İmge Kitabevi.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum (Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age)*. (Çev. Ü. Tatlıcan). Ankara, Say.
- Gimlin, D. (2002). *Body Work: Beauty and Self-Image in American Culture*. England: Universty Of California Press.
- Gimlin, D. (2006). The Absent Body Project: Cosmetic Surgery as a Response to Bodily Dys-appearance. *British sociological Association*, 40(4), 699-716. Erişim Tarihi 26.04.2019 <https://journals.library.ualberta.ca/cjs/index.php/CJS/article/download/882/5214>
- Gimlin, D. (2012). *Cosmetic Surgery Narratives*. U.K: Palgrave Macmillan.
- Goffman, E. (2014). *Damga, Örselenmiş Kişiliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı). Ankara. Heratik Yayınları
- Göle, N. (2010). *İç İç Girişler İslam ve Avrupa*. İstanbul. Metis Yayınları.
- Gürler, G. (2018). Estetik Cerrahi Müdahale Görmüş Bireyler Üzerine Bir Alan Araştırması. *Sosyoloji Dergisi*, (38), 141-172.
- Güz, H. Şahin, G. (2018). Sosyal Medya İletişimin Yeni Aracı Olarak Bedenler ve Benliklerin Dramaturjik Bir Analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 235-254.
- Hazır, I. K. (2014). Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, *Beğeni ve Kimlik. Cogito*, (76), 230-261.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. [Body and Society Theory]. İstanbul, Bağlam.
- Jourdain, A. Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. İstanbul. İletişim Yayınları.

- Karakaya, H. (2019). Türkiye'de Modernleşme Sürecinde Muhafazakar/Dindar Kadın. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 337-356.
- Liakounakou, A. (2019). The Many Faces of Botox: Beauty, Crisis and Cosmeceuticals in Greece. University College London Department of Anthropology, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy.
- Morton, K. J. P. (2014). Anti-Ageing and Women's Bodies: Spaces, Practices, And Knowledges of Cosmetic Intervention. (Doktora Tezi). University of Exeter.
- Özben, M. (2008). "Damgalanmış" Olmaktan "Normalleşmeye": Türbanlı Kadınlar. *Birikim aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, (227), 38-45.
- Ricciardelli, R. & Clow, K. (2009). Men, Appearance, and Cosmetic Surgery: The Role of Self-esteem and Comfort with the Body. Erişim Tarihi: 12.05.2021
<https://journals.library.ualberta.ca/cjs/index.php/CJS/article/download/882/5214>
- Rosa, A. S., Holman, A. (2011). Social representations of female-male beauty and aesthetic surgery: a cross-cultural analysis. *Temas am Psicología*, 19(1), 75 – 98.
- Sezgin, D. (2015). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 153-186.
- Shilling, C. (2005). *The Body in Culture, Technology and Society*. London: Sage Publications.
- Timurturkan, M. G. (2009). Güzellik İdeali Etrafında Biçimlenen ve Biçimlendirilen Bedenler. *Toplumbilim, Beden Sosyolojisi Özel Sayısı*, (24), 105-109.
- Tranter, B. Hanson, D. (2013). The social bases of cosmetic surgery in Australia. *Journal of Sociology*, 0(0), 1 –18.
- Tosun, L. P. & Çoban, A. (2020). Sosyal Ağ Sitelerinde Fiziksel Görünüm Karşılaştırmaları, Bedeni Beğenme ve Depresyon. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, (12), 52-69.
- Türk, G. T. & Bayrakçı, S. (2020). Sosyal Medya ve Toplumda Değişen Estetik İşlem Yaptırma Algısı. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*

(Journal of Information Technology), 10(39), 118-135. Erişim Tarihi: 28.09.2021 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1097199>

Uçar, İ. (2019). Hz. Muhammed (S.A.V.) Döneminde Medine’de Bedene Yönelik Müdahaleler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (46), 173-187.

Uluocak, Ş. (2016). Tözcülük-İlişkisellik Dikotomisi Açısından İlişkisel Sosyolojik Modellerin Türkiye’de Sosyoloji Pratiği ve Düşünümselliği Açısından Olası Açılımları. [Relational Sociology Models’ Possible Expansions in Sociology Practice And Reflexivity in Turkey From The Viewpoint Of Substantialism And Relationality Dichotomy]. *Sosyoloji Konferansları*, 53 (1) (s. 101-153). DOI: 10.18368/IU/sk.65493

Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleniğin Geliştirilmesi*. [Contemporary Sociological Theory: Expanding The Classical Tradition]. (Çev. L. Elburuz, M. R. Ayas). İzmir, Punto.

Yılmaz, Z. (2019). Bedenin “Normalleştirilmesi” Söylemi Üzerine Bir Analiz: Cinsiyet Geçiş Ameliyatları”. *Alternatif Politika*, 11(1), 290-318.

Yücebaş, S. (2012). Türkiye de Muhafazakarlığın Gündelik Yaşam Estetiği. *İnsanbilim Dergisi*, 1(2), 62-80.

Erkara, D. (2017). Toplum Baskısının Estetik Ameliyatlara Etkisi. Erişim Tarihi: 04.02.2018 <https://www.defneerkara.com/toplum-baskisinin-estetik-ameliyatlara-etkisi-html.html>

Extended Abstract

Since the late 20th century, social body has been extensively discussed within the framework of post-structuralism and postmodernism, phenomenology, feminism, and sociology of culture. Consumption culture theorists have argued about the commercialized body, feminists have argued that public obedience to the body is not a natural thing, Foucauldian analysts have argued that forms of political power are realized through the body, while readings based on technological developments have argued that the body has become ambiguous (Shilling, 2005: 5-34). It is necessary to read the body in symbolic interaction theory in order to discuss the social body from a macro perspective and to dig into the depth of meaning. In consideration of Turkey's cultural and historical process, reading the aesthetic preference of the conservative woman in general and the headscarved woman in particular in the context of relationality (Uluocak, 2016: 102-104) rather than, or beyond, the macro-micro dichotomy will

provide a wider meaning. In the context of relationality and in line with the literature readings in the field of body sociology and the present observation in the field, the content of the article consists of three main topics including social class, gender and the influence of multimedia on aesthetic intervention. Within the framework of these three categories, the conservative woman's aesthetic intervention in her body in Turkey was evaluated.

The religious-cultural tradition in Turkey and the written and oral religious sources which are a part of that tradition definitely forbid any intervention in the body for aesthetic purposes. Nevertheless, correction of small congenital defects or aging-related changes has become normal for conservative women. This normalization is observed especially for those conservative women who are at the upper or middle levels of the social structure in socioeconomic terms. For the conservative woman, the desire to beautify the body, which is the place of existence in social life, has prevailed over religious rules. In high modernity, the body is now more individualized than ever before. The conservative woman questions the position of her body, which is the expression of her individual identity, against other bodies and society. This questioning encourages them to pay much attention to the shape and appearance of their ever-individualizing bodies.

The aesthetic shaping of the body and the methods used for this purpose are closely related to the social class identification because inequalities are not solely based on finance. Considering that symbolic and cultural forms also create inequality, the representation of the aesthetic body and the aesthetic treatment preferences are the means and result of separation.

Feminist and post-feminist approaches to cosmetic technologies and aesthetic interventions in the body are different. Women who underwent cosmetic surgery, which is a tool of patriarchal oppression, were considered as victims by radical feminist authors. The feminist trend at the end of the twentieth century, which takes a warmer stance towards the cosmetically altered body, gives cosmetic surgery and female consumers a qualified right of defence and perceives surgery as an act of independence.

Today, the relationship between people and culture creates behavioural patterns that are fed by the contents of multimedia systems (especially social media accounts) and rapidly moving away from tradition and conservatism. Social media, which is one of the most important pillars of multimedia, has created individuals who are quickly influenced and changed in terms of consumption preferences and behaviours. Through daily posts on social media, the body is forced to be beautiful and, in turn, the beautiful body is forced to be shared. The competition created among peers and followers over the desire to be liked encourages frequent posts. This competitive environment is fed by posts from beauty centres and aesthetic doctors. The body image that is aimed to be reached is created by the 'before

and after' photos of patients and posts by famous and mediatic beauty icons about their doctors and operations.

The Secular Kemalism's modernization project in Turkey reflects the symbolic value attributed to external forms. In the historical process of this ideology, the headscarved woman, who has been isolated and stigmatized in the debates on headscarf and freedom in the Public space, wants to be visible in society with her aesthetic body. Stigmatized for the body image determined by religion, the headscarved woman wants to be visible with the body determined by modern society instead of that stigma.

Conservative women who want to be modern have diluted religious sources' rigid statements about aesthetics. Religious orientations do not constitute an obstacle to aesthetic interventions. An individual may have a religious mindset when evaluating his or her own body, but depending on the gender position, the perspective of one's spouse and immediate circle will influence one's body perception depending on time and age. While aesthetic preferences are supported by appropriate religious discourse for some individuals, others consider modern medical discourse sufficient. By medicalizing their aesthetic desire, conservative women have resolved the conflict between their religious values and the demand of modern society.

It is the hegemonic ideology of beauty that encourages conservative women to be and look beautiful. Bodies are no longer determined by religious identity and they have become more individualized in higher modernity than ever before. Today's conservative woman is faced with such science and technology that can exercise control and change over her body like never before. Therefore, she questions her knowledge about what the body is and how it should be controlled.